

ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ: *EU VERSUS* ЕВРОПА

Апстракт: У овом раду се указује на снажну географску трансформацију Европе током протекле четвртине вијека, а која захтијева препознавање економскогеографских и политичкогеографских процеса који су довели до тога. Неке од последица овог динамичног развоја могу бити сагледане и кроз процес регионализације европског геопростора. То је видљиво и на примјерима некадашњих чврстих националних граница унутар јасних обриси европских географских регија (теза). Данас су оне постале флуидне и преобликоване под утицајем Нове културне географије (антитеза), а инвентивност регија и градова, остварена на принципима креативне деструкције, креирала је нову регионалну структуру (груписање успјешних регија) која превазилази националне оквире („европски пентагон“¹) и која представља путоказ за остале регије (синтеза).

Кључне ријечи: Европа, ЕУ, регионализација, урбанизација, проширење, нова културна географија, креативна деструкција.

Европа versus EU: What is wrong?

У литератури се често поистовјећују два појма која немају исто значење и територијално одређење: Европа и *EU*. Географске границе овог континента су неупитне, а појам *EU* се у литератури често наводи као њен еквивалент, што је нетачно. Границе *EU* су промјењљива категорија и у политичко-географском смислу, овај појам има тенденцију да обухвати простор који је шири од континента (економска димензија укључује нова тржишта, али и енергетске изворе), једнак са континентом (географска димензија) и ужи од европског простора (културногеографска димензија). У Европи живи 740, а од тога 504 мил. ст. у *EU*, при чему овој заједници не припадају, углавном, државе на истоку и југоистоку (доминира православно и муслиманско становништво), те по једна држава у центру и сјеверу Европе (доминантно протестанти чији становници не желе бити дио овог клуба). Политички процес ширења граница *EU* се зове проширење (*Enlargement*), чију комплексност процеса је лакше сагледати кроз историјски развој три сукцесивне фазе: „пост-берлинска” 1991-01, „*EU*-форија” 2002-13. и „*EU*-уздржаност” 2014-20.

¹ Замишљени простор омеђен линијом Лондон-Берлин-Минхен-Милано-Париз, који представља срце ЕУ15 (50% БДП, 40% популације и 20% територије).

Прва фаза је наступила након пада Берлинског зида 1989. и слома Совјетског Савеза 1991. након чега се Европа поново ујединила и поставила нове економско-социјалне изазове и хоризонте и за не-чланице *EU*. Изашла је из политичких подјела, које су подразумијевале не само разлижења у организацији економских, већ читавих друштвених система. Од тада се демократска Европа проширила са 22 на 42 чланице, тако да простор Савјета Европе има 770 милиона становника, што чини 14% свјетске популације. Са пријемом нових држава, економски диспаратности између чланица Савјета Европе су се повећали. У 14 првих земаља-чланица, *BDP/per capita PPP*² је износио 20.000 \$, док је у 11 нових мањи од 5.000 \$. У циљу смањења инфраструктурних разлика и боље повезаности огромних простора Централне, Источне и Југоисточне Европе, одржане су три Паневропске конференције министара саобраћаја³. Савјет Европе је 1997. год, као одговор на изражене друштвене разлике, прогласио „социјалну кохезију као једну од најважнијих потреба проширене Европе”. Због тога је, након усаглашавања и постепене имплементације *ESDP*⁴ 1999, на Паневропској конференцији министара одговорних за просторно планирање у оквирима Савјета Европе⁵, 2000. год. у ХанOVERу, усвојен стратешки документ о принципима будућег просторног развоја Европе.

Друга фаза „*EU*-форија 2002-13“ се подудара са 6. и 7. буџетским оквиром *EU* током којих је имплементирана већина зацртаних програма, прије свега проширења *EU* на исток 2004. год. (10 држава), 2007. и 2013. (2 +1) и дјелимична реализација амбициозног пројекта изградње мреже европских транспортних коридора у Централној, Источној и Југоисточној Европи.

Нажалост, економска криза која је започела 2008. год, прекинула је фантастичан економско-социјални развој *EU* и најавила да у 3. фази (2014-20.) неће бити проширења *EU*, али ће бројни пројекти бити редуковани, а помоћ „НЕ-*EU* чланицама“ ограничена. Управо у оваквој економској ситуацији неким *EU* чланицама пријети банкрот, а егзодус миграната из Афро-азијског свијета према Европи поприма несагледиве размјере на дужи рок (долази неколико десетина милиона миграната од Марока до Авганистана и

² Бруто друштвени производ по глави становника, према паритету куповне моћи.

³ 1991, 1994 и 1997: На 1. Конференцији у Прагу су усвојени принципи саобраћајне повезаности, на 2. одржаној на Криту је прецизирано девет паневропских транспортних коридора, а 3. је одржана у Хелсинкију на којој је потврђен коридор X, а данас је актуелан и коридор XI, Темишвар-Београд-Бар.

⁴ *ESDP*-Перспективе европског просторног развоја, усвојен је документ о „избалансираном и одрживом развоју територије *EU*“ у Потсдаму 1999.

⁵ Водећи принципи за одрживи просторни развој европског континента, *CEMAT* 2000.

од Еритреје до Либије). Савремену дихотомију ових појмова Мојси⁶ посматра у свјетлу страха једних од других („они“ и „ми“) а не геополитичког суочељавања заснованог на ширим и дубљим културним разлозима (Хантингтон) или идеализованој будућности Европе у неолиберализму (Фукујама).

Непостојање јасних географских граница увећава осјећај несигурност у Европи, што у комбинацији с неуспјехом *EU* да створи јасно осјећање идентитета, сврхе и усмјерења за земље које обухвата, несумњиво има негативан утицај и на европске психолошке границе, па зато и „први проблем на који наилазимо у дефинисању културе страха у Европи јесте сам појам Европа. Да ли говоримо о *EU* или у ширем смислу, о европској културној или географској стварности. Да ли је то Европа која се дефинише заједничким наслеђем Грчке и Рима, јудео-хришћанских вредности и културе просветитељства? Или је то једноставно „ексклузивни клуб“ демократских режима и тржишних привреда који су у већем делу послератног периода оличавали наду, а данас представљају отелотворење страха?“ (Мојси 2012:116). Зато се он пита „Ко смо ми?“, али и одмах одговара „Европљани немају јасан одговор на питање где њихов континент почиње, а где завршава.“ (Мојси 2012:126)

Урбанизација и култура: одсјаји социјалне структуре града

За правилно разумијевање трансформације европских регија, неопходно је појашњење два незаобилазна појма: урбанизација и култура. Први појам најбоље осликава Харви⁷ који каже да „још од њиховог рађања, градови су израстали кроз процесе географске и друштвене концентрације вишкова производа. Отуда је урбанизација увек била класни феномен одређеног типа, јер се вишкови издвајају из неког одређеног места и од неког, док се контрола над употребом вишкова обично налази у рукама мањине (као што је то религијска олигархија или песник ратник са амбицијама на краљевски престо). Ова општа ситуација, разуме се, одржава се у условима капитализма, али у том случају на делу је сасвим другачија динамика. Капитализам

⁶ Доминик Мојси у књизи „Геополитика емоција“ посматра свијет глобализације кроз призму емоција, при чему појашњава како „култура страха, понижења и наде“ утиче на обликовање и европског простора кроз интеракцију Запада и „Других“ тј. већинске хришћанске популације и муслиманских заједница.

⁷ Дејвид Харви (Harvey) је данас најцитиранији географ и налази се међу 20 најцитиранијих научника из области друштвених наука. Увео је појам флексибилна акумулација, као резултат флексибилне производње. Дао је значајан допринос развоју квантитативне револуције у географији, антропологији и савременим политичко-географским темама. Као марксиста, изразити је критичар неолиберализма, а сматра се водећим филозофом географије.

почива, како нам Маркс вели, на непрестаној потрази за вишком вредности (профитом). Но, да би произвели вишак вредности, капиталисти морају да произведу вишак производа. То значи да капитализам непрестано производи вишак производа који захтева урбанизација. Такође, важи и обрнута релација. Урбанизација је потребна капитализму да би апсорбовао вишкове производа које производи у континуитету. На тај начин се појављује унутрашња веза између развоја капитализма и урбанизације. Стога није никакво изненађење да се логистичке криве раста капиталистичког *output-a* током времена увелико поклапају са логистичким кривама урбанизације светске популације“ (Харви 2013:27). С друге стране, Пикети разоткрива коријене неједнаког раста и развоја, који је као глобални економски феномен присутан и на европском континенту, па констатује да је економска важност Европе достигла свој максимум пред Први свјетски рат (око 50% свјетског БДП) и од тада стално опада. „На свјетском нивоу становништво је 2012. достигло близу 7 милијарди становника, а БДП нешто изнад 70.000 милијарди евра, из чега произлази да БДП по глави становника износи готово тачно 10.000 евра. Ако отпишемо 10% на амортизацију и подјелимо са 12, установићемо да тај број одговара износу мјесечног прихода од 760 евра по становнику. Другим ријечима, да су свјетска производња и доходи од ње једнако расподијељени, сваки би становник планете располагао приходом од око 760 евра мјесечно. У Европи живи 740 милиона становника, од чега око 540 милиона у *EU*⁸ гдје је БДП по глави становника 27.000 евра, а око 200 милиона у блоку Русија / Украјина, гдје је БДП по глави становника 15.000 евра, једва 50% изнад свјетског просјека“ (Пикети 2015:70).

Европу карактерише и културна разноврсност, са регионалним, националним и транснационалним утицајем, а само једна од индикација је број од око 60 језика који се у њој говоре (24 званично у *EU*). Разноликост култура је утицала на начине изражавања (језици, музика, сликарство, архитектура), као и на специфичност економских дјелатности, стамбене изградње, коришћења слободног времена и мобилности. Ове културе су у великој мјери обликовале разноликост пејзажа, градова и матрица насеља, као и архитектонско наслијеђе Европе.

Са социогеографског аспекта, уважавамо све врсте процеса који данас битно одређују карактер европских друштава и структуру њених градова, а за нас су значајна размишљања Е. Гиденса⁹ о новом друштвеном моде-

⁸ Пикети угрубо дијели Европу на два блока, при чему у *EU* убраја и југоисток Европе и чланице ЕФТА, а остале земље с истока у блок Русија/Украјина.

⁹ Ентони Гиденс у књизи „Европа у глобалном добу“ пружа осврт на програмски документ „новог европеизма“ у виду заједничког писма Ј. Хабермаса и Ж. Дериде (2003) „*February 15, or What Binds Europeans Together: A Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in the Core of Europe*“. Он апострофира важност реформе

лу, социјалној правди, економској политици и значају иновација. Ове крупне промјене у друштвеној сфери прати и измјена просторне и социјалне структуре европских градова, а те процесе, као и настанак нове „креативне класе“ и позиционирања нових елемената креативне индустрије у њему, је појаснио Р. Флорида¹⁰. Они укључују премјештања појединих услужних сектора из центра града на периферију-предграђе, а у супротном правцу, у централне градске зоне улазе нови садржаји креативне индустрије. Да би установио распрострањеност креативне класе, Флорида је створио „индекс креативности“¹¹ на основу којег је издвојио градове који предњаче у погледу привредног напретка и стварања нових радних мјеста. (карактеришу их три слова „Т- таленат, технологија и толеранција). Ови градови су „пре свега космополитски, а припадници креативне класе су веома покретљиви и одређују се за оне градове који у погледу начина живота нуде оно што они желе. Њима одговара активна, учесничка рекреација и култура непосредности-мешавина кафеа, ресторана, уметничких галерија и позоришта. Они се баве разноликим активним спортовима. У њиховим редовима се налази висок проценат квалификованих миграната“ (Гиденс 2009:91)

Додатни простор у широј зони центра града се обезбјеђује кроз процес *gentrifikacije* (eng. *gentry*-средњи сталеж) у коме се старе зграде или читави дијелови града, најчешће радничка насеља, бивши индустријски погонни или складишта, претварају у скупе зграде за припаднике средње класе. Они се досељавају умјесто постојећег становништва, које себи не може да приушти повећање трошкова живота у центру града. Најчешће се центрификују центри градова са тенденцијом помјерања сиромашног становништва ка периферији. Често се те зоне поклапају са „*No-go zone*“, областима које су насељене углавном имигрантима афроазијског поријекла, која се најчешће налазе на периферији великих градова, Париза (*Saint Denny, Clichy, Sevran*), Лондона (*Enfield, Tower Hamlets, Newham*) или у ужем градском подручју нпр. Брисела, Бирмингема, Марсеја, Малмеа. Карактерише их низак ниво комуналне хигијене, запуштени објекти за становање и висок

друштвеног модела у европским државама због промјена до којих ће доћи услјед успона Кине и Индије на свјетској сцени и пада европске економске конкурентности на глобалном тржишту и раста незапослености, те даје своје виђење будућности Европе кроз осам теза.

¹⁰ Ричард Флорида у књизи „Градови и креативна класа“ анализира глобалне социјалне, економске и културне промјене које доводе до формирања културне супериорности «креативне класе», као и везом између економског успјеха градова и демографског састава њиховог становништва.

¹¹ Заснива се на четири чиниоца: проценту креативне класе у оквиру радне снаге, проценту те класе у индустрији која почива на високој технологији, иновацијама мјереним бројем патената по раднику и „разноликости“ која се сматра одразом отворености.

ниво криминала. Ово је резултат тешког социјалног стања његових становника (незапосленост, нередовно школовање, одсуство социјалне и здравствене заштите), али и недовољне интегрисаности ове полуације у домицилно друштво у чијој сржи су језик и религија. Само у Британији, на бази пописа из 2011, процјењује се да постоји око 100 „затворених етничких енклава“, највише у Бирмингему, Лондону, Бредфорду и Лутону, а немири у париским предграђима 2012, које су пратиле рушилачке демонстрације, овај су проблем учинили глобално видљивим. У Француској се налази око 750 оваквих осјетљивих зона (*Zones urbaines sensibles*), а њихов абецедни преглед по градовима, укључујући картографски приказ, постављен је на званичној интернет страници француске владе¹².

Овај процес прати и „*diznifikacija*“ која се односи на промјену просторне структуре града и изградњу објеката који својом величином и обликом најачешће одударају од околног амбијента и представљају нову симболичну вриједност града са којом грађани треба да се идентификују и који треба да неутралишу локализам појединих квартова. Примјери овакве *diznifikacije* се могу наћи у свим великим метрополама, нпр. карактеристичне зграде у облику краставца (*cucumber tower*) у Лондону (*Gherkin*) и Барселони (*Tore Agbar*) или сутра, „Београд на води“. Градови се мијењају и прилагођавају потребама тржишта, па се и у антрополошком погледу мијењају кроз „*komodifikaciju*“ која комерцијализује и оно што није имало тржишну вриједност, па се културна обиљежја, језик или идентитет претварају у потрошачку робу. Четврти сегмент социогеографског аспекта је и тематски најшири и укључује процесе глобализације, однос према мигрантима и транскултурални аспект европских друштава.

На овакав начин питање социјално-географске структуре града посматрамо цјеловито и са више аспеката, јер је и њено формирање и развој, поред неког вида хомогености, резултат антропогеног дјеловања и стварања културног арела у видљивом функционалном пејсажу.

Умјесто закључка: нема статичности европских регија

Дефинисање нових регија и принципа регионализације европског геопростора је поново актуелно. Границе традиционалних европских макрорегија постају превазиђене, а законитости развоја датих регија постају видљиве поређењем њиховог карактера и датих принципа регионализације. Полазећи од хипотезе да физичкогеографски елементи, фактори и процеси имају детерминистичку улогу у регионалном диференцирању, окупљању (интегрисању) и у регионалној организацији географског простора, могуће

¹² <http://sig.ville.gouv.fr/atlas/ZUS/>

је издвојити пет хомогених природногеографских регија Европе: Источна, Западна, Сјеверна, Јужна и Централна (теза). На принципима Нове културне географије и под притиском економско-социјалних процеса, у чијој сржи је глобализација опредмећена савременим политичко-географским и просторно-функцијским процесима, ове регије се трансформишу у нове регионалне цјелине. Оне су видљиве и у креирању нове регије (Југоисточна Европа) и проширењу Централне Европе према истоку, што ствара илузију нове *Mittel Europe* (антитеза). Ипак, нова регионална структура се помјера у правцу инвентивних регија које немају искључиво географско одређење, али имају тенденцију груписања: инвентивне и богате регије чешће су заједно од сиромашних и успјешних. Ово иде у правцу идеализованог циља европске територијалне кохезије- уједначеног територијалног развоја заснованог на принципима полицентричности и својеврсној синтези претходне тезе и антитезе. Овакве европске регије карактерише природногеографска различитост, цивилизацијска блискост и промјенљива функционалност простора, заснована на принципима савремене географије која регионализацију посматра „логиком функционалне парадигме, од првобитне претпоставке да разнородни и хетерогени елементи геопростора којег карактеришу различите просторне структуре и процеси, снагом функција могу бити повезани у јединствене регионалне цјелине високог степена функционалне кохерентности.“¹³

Функционалност простора одражава два концепта просторног уређења, проистекла из различитог нивоа достигнутог економско-социјалног развоја. У првом су државе-регије (тежња ка наднационалном нивоу) које припадају „европском пентагону“ којег карактерише висок ниво друштвеног благостања и територијалне кохезије уз велику уједначеност услуга и инфраструктуре између градова различитог нивоа и периферије, а други концепт важи за све остале регије (снажно утемељене на националном нивоу), које немају неопходни ниво друштвеног богатства да обезбиједи жељени ниво територијалне кохезије и функционалности простора осим регије главног града и, евентуално, градова другог нивоа (*second-tier cities*). То су градови који су достигли европски просјек економског развоја и БДП у датој регији, који имају у функцији напредне саобраћајне системе (метро или лаку градску жељезницу, кружни аутопут, бициклистичке стазе дуж главних саобраћајница, централизован систем управљања свјетлосном сигнализацијом и видео надзором, интермодални транспорт) и представљају значајне културолошке дестинације. Углавном, овако висок ниво градских услуга ван „пентагона“ имају само регије главних градова, па суштински оба поменута концепта теже истом циљу, да и „сиромашније и мање уређене“ државе, преко свог главног града уђу у јединствени и уређени европски простор заснован на

¹³ Тошић-Невенић, Гносеологија регионалне географије, Београд: Демографија бр. 5.

доступности модерних научно-технолошких рјешења уз висок ниво заштите животне средине.

У оваквом економско-социјалном амбијенту се одвија и снажна поларизација европског економског простора на „радни, штедљиви и одговорни сјевер и нераднички, расипнички и неодговорни југ-*PIGS country*“¹⁴, а која провејава у свјетлу економске кризе и захтјева европског Југа за снажнијом помоћи и већим осјећајем солидарности¹⁵. С тим у вези, Запад најбоље одсликава придјев суперионост, оличена у економској (неолибералној) и војно-политичкој (*NATO*) надмоћи, чији су европски центри лондонски *City* и валонски Монс. Сјевер има озбиљан проблем, неповољно природно окружење, од хладне и дуге зиме, депресивне и кратке обданице/ноћи, недостатка сунчеве свјетлости, а због које многи одлазе или желе отићи. Због страха да ће постати мањина у властитим државама, прибијегавају опробаном вишевјековном рецепту: издржати. Зато ову регију најбоље осликава придјев издржљивост. Централна Европа, из традиционалне економске снаге и бројне интелектуалне елите, црпи дозу рационалности, коју ми доживљавамо као прорачунатост. На Југу важе друга правила, миленијумска драма одвија се око *agore/foruma*, при чему су локално и лично испред глобалног и колективног. Зато и плаћају цијену лагодности, која се препознаје од одијевања и исхране до начина живота. Истовремено, Исток је у свом свијету скромности и мистике, изазван сталном потребом за одбрану постојећих ресурса, борбе против позападњачења¹⁶ и жеље за модернизацијом, свјестан неправди Запада, али и свог економског заостајања. Према енциклопедији Мистика „У православној Цркви мистика не постоји као нека школа или нека посебна мистика везана уз одређено лично искуство. Карактеристика православне мистике јесте да је битно еклезијска. Православни хришћанин поучен о мистерији вјере, храни се и духовно обликује по Цркви и у Цркви. Мистерија Цркве јесте средиште његовог живота. Он га моли, он га пјева, Црква је при-

¹⁴ Ово представља поједностављено и тенденциозно тумачење узрока економско-финансијске кризе најизраженије на југу, у државама: *Portugal, Italy, Greec, Spain*. (*PIGS eng.* свиње; *pejorativni* приступ кризи у штампи Централне и Западне Европе)

¹⁵ Јанис Варуфакис, грчки министар финансија то појашњава у ауторском тексту „Грчка, Њемачка и еврозона“ који је објављен на његовом блогу, а у којем он то представља сликовито као Езопову басну о цврчку и мраву (неоправдано Грци се представљају као цврчци, а Нијемци као мрави). Он суштину проблема види у разлици каматних стопа у Њемачкој и Грчкој и интересу крупног капитала.

¹⁶ Појам позападњачења је сјајно описао Семјуел Хантингтон у књизи Сукоб цивилизација: „Само наивна ароганција може да наведе Западњаке да претпоставе да ће незападњаци постати „позападњачени“ стичући западна добра. Заиста, шта свет може да закључи о Западу када Западљаци своју цивилизацију идентификују са пенушавим течностима, мушичавим жудњама и масном храном“? (Хантингтон 1998:63)

мила мистерију Васкрснућа и она га мора научавати, поново објављивати, са свим могућим сјајем што га омогућује литургијски израз. У сваком крште-ном Црква живи мистерију славног урањања у спасоносну воду, знак поврат-ка Оцу. (*Renneteau, Marcadet* 1990:286).

И опет, а гдје смо ми? Често из незнања или охолости, омаловажава-мо достигнућа нових *ЕУ* чланица, а када погледамо њихове градове, остаје-мо изненађени љепотом и монументалношћу њихових архитектонских рјешења, али и застиђени скромношћу и једноставношћу стијешњених и неуређених појединих балканских градова, дојучерашњих касаба. Најбољи примјер који нас суочава с овим истинама је Темишвар¹⁷, а потврда да брзо учимо је Андрићград град преко којег желимо да надомјестимо нереализо-ване историјске стилове архитектонског наслијеђа, али и да превазиђемо „уклетост касабе“ и „менталитет паланке“.

Литература

Вреск 1990: М. Vresk, *Grad u regionalnom i urbanom planiranju*, Zagreb: Školska knjiga.

Гиденс 2013: Е. Гиденс, *Европа у глобалном добу*, Београд: Клио.

Манкју 2013: G. Mankju, *Principi ekonomije*, Beograd: Ekonomski fakultet.

Мојси 2012: D. Mojsi, *Geopolitika emocija*, Beograd: CLIO-Opstanak.

Пикети 2015: T. Piketty, *Kapital u dvadeset prvom vijeku*, Sarajevo: Buybook.

Сахтер 2008: Н. Sahter, *INTERREG, Euroregije i trendovi Evropske akcije za prekograničnu saradnju*, Сарајево: Zbornik radova “Euroregije i Jugoistočna Evropa”, FPN Sarajevo, str. 21-28.

Станчећић 2006: V. Stančetić, *Region kao razvojna perspektiva u Evropskoj uniji*, Beograd: Službeni glasnik.

Тодоровић, Стојановић 2005: J. М. Тодоровић, П. Б. Стојановић, *Глобали-зација и регионализација-детерминанте трансформације и процеса интеграције геопростора*, Београд: Гласник СГД, књ. 85-1, стр. 167-174.

Тошић 2012: Д. Тошић, *Принципи регионализације*, Београд: Универзитет у Београду, Географски факултет.

Тошић, Невенић (2008): Д. Тошић, М. Невенић, *Гносеологија регионалне ге-ографије*, Београд : Демографија, књ. 5, стр. 171-194.

¹⁷ Из фондова ЕУ се тренутно реконструишу три главна градска трга и фасаде 80 јавних зграда у центру града.

- Флорида 2003: R. Florida, Cities and the Creative Class, < <http://creativeclass.com/rfcgdb/articles/4%20Cities%20and%20the%20Creative%20Class.pdf>> 02. 09. 2015.
- Фулер 1997: E. G. Fuller, Prepravljjanje svjetskih granica, World Policy Journal, spring 1997, u: Glasnik Islamske zajednice u BiH, Sarajevo: I dio, LX, br. 11-12, str.1339-48 i II dio, LXI, br. 1-2, str.61-70.
- Хадсон 2005: R. Hudson, Region and place: Devolved regional government and regional economic success?, Progress in Human Geography, Vol. 29, issue 5.
- Хантингтон 1998: С. Хантингтон, Сукоб цивилизација, Подгорица: ЦИД.
- Харви 2013: D. Harvi, Pobunjeni gradovi-od prava na grad do urbane revolucije, Novi Sad: Mediterran.
- Харви 2013: D. Harvey, Kratka povijest neoliberalizma, Zagreb: vbz.
- Шабић, Павловић 2007: Д. Шабић, М. Павловић, Глобални и регионални развој Европске Уније, Београд: Универзитет у Београду, Географски факултет.
- EU, Europe 2020, <<http://eur-lex.europa.eu/>> 27. 08. 2015.
- EU, Fifth report on economic, social and territorial cohesion: the future of cohesion policy, 28. 08. 2015.
- ESPON, Territories finding a New Momentum: Evidence for Policy Development, www.espon.eu/ 28. 07. 2015.
- ESPON 2013, Progress on a European Platform for Applied Territorial Science, 2014
- ESDN Quarterly Report April 2015, <<http://www.sd-network.eu/?k=quarterly%20reports>> 09. 07. 2015.
- MCRIT, Urban and rural narratives and spatial development trends: State of the Question, Barcelona, 21. 08. 2015.

Goran V. Mutabdžija

CHALLENGES OF REGIONALIZATION: EUROPEAN UNION VS. EUROPE

Summary

This paper emphasizes a strong geographic transformation of Europe over the past quarter of a century, which requires recognition of the economic-geographic and political-geographic process that led to it. Some of the consequences of this dynamic development can be perceived through the process of regionalization of European geographic space, which can be seen in numerous examples of the formerly solid national borders and clear outlines of geographic regions (thesis). Today, they are fluid and reshaped under the influence of new cultural geography (antithesis), and the inventiveness of regions and cities is made on the principles of creative destruction that has created a new regional structure (grouping successful region) that transcends national boundaries (“European pentagon”) and represents a guideline for other regions (synthesis).